

Vít Hušek. *Ambrosiaster a dějiny spásy v kontextu předaugustinovské západní teologie*. Praha: Oikúmené, 2017, 151 s. ISBN 978-80-7298-233-2

DAVID VOPŘADA

Zlaté období patristické éry, 4. a 5. století, bývá vnímáno jako etalon toho dobrého, co se ve starověkém křesťanství zrodilo a co zůstává inspirativní pro církev v každé době. A přesto již před více než pětadvaceti lety Robert A. Markus, významný znalec pozdní antiky, ukázal, že právě tato doba byla obdobím někdy až trýznivého hledání odpovědi na otázku, co dělá křesťana křesťanem a jaké je jeho místo ve světě.¹ To, co dnes považujeme za „rodinné stříbro“ církve, je často plodem odvahy velikánů, jimž říkáme „církevní otcové“, kteří neváhali v kontextu víry, Písma i tradice hledat a nacházet nová a neotřelá řešení problémů, v nichž se církev a její členové ocitli. Strípek do mozaiky, před jakým spektrem otázek tehdejší křesťané stáli, nabízí studie Víta Huška věnovaná římskému autorovi druhé poloviny 4. století s názvem *Ambrosiaster a dějiny spásy*. Vedle dřívějších autorových statí se jedná o první českou patristickou práci věnovanou Ambrosiasterovi, a již proto lze recenzovanou knihu považovat v českém teologickém prostředí za průlomový počín.

Kniha se otevírá rozsáhlým úvodem (s. 7–36), v němž Vít Hušek seznamuje čtenáře s postavou anonymního autora známého jako Ambrosiaster. Zvláštní pozornost přitom věnuje jeho práci s biblickým překladem, a to hlavně v kontextu plurality biblických překladů do řečtiny a latiny. Tato otázka zůstává rozhodující i pro současné přístupy nejen v biblistice, ale obecně i pro teologii a problém legitimní plurality teologických názorů. Na pozadí exegetických názorů soudobých autorů, především Ambrože, Jeronýma a Pelagia, autor ukazuje na Ambrosiasterovu tendenci preferovat takové čtení biblického textu, které je v souladu „s vírou a tradicí, reprezentovanou autoritou otců a garantovanou samotným Bohem“ (s. 29). Správné porozumění Písmu stojí na ortodoxii, autoritě apoštolů a církevních spisovatelů a je otevřeno Boží perspektivě (s. 35).

Znalost Ambrosiasterovy exegetické metody umožňuje správně uchopit hlavní část knihy věnovanou teologickoantropologickým tématům, protože Ambrosiaster se těmto otázkám věnuje především v rámci svých komentářů k Pavlovým listům. Hlavní část knihy se tedy dělí na tři kapitoly věnované

¹ Srov. R. A. Markus. *The End of Ancient Christianity*. Cambridge: Cambridge UP 1990, s. 21, 30 *et passim*.

„pochybení a jeho nápravě“ (s. 37–73), „předvedění a předurčení“ (s. 73–82) a „křesťanskému životu“ (s. 82–112).

První z těchto kapitol se zabývá otázkou stvoření člověka, jeho pádu, tedy situaci, v níž se člověk po hříchu nachází. Čtenáře může překvapit, že podle Ambrosiastera nebyla motivem ke stvoření světa a člověka Boží láska, ale vzpoura ďábla a jeho andělů a Boží touha po náležité odplatě: „Hlavním motivem ke stvoření člověka není láska, ale riskantní strategie definitivní porážky vzbouřených andělů“ (s. 39).² Provinění, tělesná a duchovní smrt člověka ovšem vytváří novou situaci, v níž se člověk v dějinách spásy nachází. Celé dějiny lidstva člení Ambrosiaster na tři etapy: na dobu přirozeného zákona „od Adama po Mojžíše“, dobu Mojžíšova zákona „od Mojžíše po Krista“ a od Krista do konce času. Tyto jednotlivé etapy na sebe navazují: v první z nich byl člověk povolán žít podle přirozeného zákona, a kdyby se jím opravdu řídit, nemusel přijít Mojžíšův zákon (s. 56–58). Cílem Mojžíšova zákona je člověka, neschopného nehřešit, přivést k nápravě a především jej přivést od modloslužby nazpátek k Bohu (s. 58–61). Jakkoli pozitivní význam Mojžíšův zákon v procesu nápravy lidstva má, velká pozornost je věnována Kristovu příchodu. Kristus „porazil hřích i smrt, a tak lidi vysvobodil z moci pekla i z trestu za hřích,“ a tak se „manifestovala hojnost milosti“, která rozšířenost hříchu přesahuje (s. 64). Autor opět nabízí sondu do jednoho ze zajímavých aspektů Ambrosiasterovy soteriologie, jež představuje Kristův sestup do pekel (s. 65–69).³ Definitivní porážku nad Antikristem ovšem přinese až Kristův druhý příchod (s. 71–73).

Vít Hušek věnuje pozornost tomu, aby Ambrosiasterův pohled na dějiny spásy zasadil do dobového kontextu a způsobu, kterým otázku řeší soudobí autoři, zvláště Ambrož a Jeroným. Proto je do textu kapitoly vložen také exkurs věnovaný povaze a předávání Adamova hříchu a jeho důsledků u Ambrože,⁴ jehož cílem je přiblížit dobový kontext křesťanského tázání po nápravě (s. 47–54). I následující tematika předvedění a předurčení je zpracována s důrazem na dobový kontext zastoupený Jeronýmem a Pelagiem. V. Hušek ukazuje, jak se Ambrosiasterův pohled na tuto otázku formuje v návaznosti na výklad biblického textu, konkrétně Řím 8–9. Je pro něj důležitá Boží spravedlnost, která se v jeho předvedění, identickém s předurčením, projevuje (s. 78).

Třetí část pak konkrétně ukazuje, jak je v křesťanském životě důležité sepětí ortodoxie a ortopraxe. Křesťan musí především vyznávat ortodoxní nauku,

² Určitý vztah mezi pádem andělů a stvořením člověka lze vystopovat i u Atanáše, Hilária či Ambrože, kteří jej převzali od Órigena: srov. Vojtěch Novotný. *Cur homo: a history of the thesis of man as a replacement for fallen angels*. Praha: Karolinum Press 2014, s. 22–30.

³ Srov. Vít Hušek. Koho zachrání Kristův sestup do pekel? Ambrosiasterův výklad Ř 5,14–15. In: V. Hušek – L. Chvátal – J. Plátová (ed.). *Miscellanea patristica*. Brno: CDK 2007, s. 75–86.

⁴ Tématu se autor věnoval již dříve ve studii *Peccata haereditaria* u Ambrože Milánského. *Studia Theologica* 6, 3 (2004), s. 29–36.

„vyhýbat se hříchům, nakolik to jen lze, a konat dobré skutky“ (s. 82). Ambrosiaster reflektuje situaci, v níž se dnes křesťan nachází: Adamův hřích narušil harmonii mezi tělem a duší, takže lidské tělo se stalo „tělem hřichu“, a „člověk sice chce konat dobro, ale nemá k tomu sílu“ (s. 85). Z tohoto předpokladu vyplývá důležitost tří otázek, jimž se autor knihy věnuje: problematice odpuštění hříchů (s. 85–92), otázce lidské blaženosti spojené s bezhříšností (s. 92–96) a otázce možnosti nehřešit, a to zejména u Jeronýma a Pelagia (s. 96–112).

Celou knihu pak dovršuje závěr shrnující přehledně pojednávanou Ambrosiasterovu nauku (s. 115–116), poznámka k odkazům na Ambrosiasterovy spisy, bibliografie, rejstřík míst (tj. biblických knih a patristických spisů), tematický rejstřík a anglické résumé (s. 117–151).

Teologickoantropologické problémy řešené v Ambrosiasterově době mohou dnešnímu čtenáři připadat cizí a vzdálené. A přesto zůstávají navýsost zajímavé a přínosné – stejně jako ve věku pozdně antické nejistoty a úzkosti je dnešní člověk zván k reflexi vlastního místa ve světě a jeho smyslu. Hledání patristických autorů může tuto soudobou, leckdy neméně trýznivou reflexi obohatit, a to na půdě křesťanům stále vlastní, na půdě Písma a tradice církve. Vždyť člověk dnešní doby, a hlavně křesťan, je konfrontován s rozmanitými představami o světě. Teologie bývá vnímána jako dogmatická a strnulá. Ambrosiasterovo hledání je stálou připomínkou, že tomu u poctivé teologie takto není. Církevní otcové jsou přesvědčeni, že zůstávat věrni apoštolské tradici s sebou nutně nese potřebu hledat odpovědi, a nejen předávat naučené. Kniha Víta Huška přitom nabízí fundovaný vhled do témat, která jsou pro dějiny teologického myšlení a biblické exegeze zásadní. Snad se lze domnívat, že by čtenář mohl ocenit ještě větší propojení jednotlivých témat a kapitol, aby více vynikl celek Ambrosiasterovy teologie, a to zvláště v kontextu celého křesťanského starověku a patristické exegeze. I tak ale mnohé z prezentovaných pohledů zůstávají velmi vzácné – např. kapitola věnovaná problematice předvědění a předurčení ozřejmuje, že pozdější Augustinův spor s Pelagiem a jeho okruhem nevznikl ze dne na den a nebyl nikterak umělý, ale že byl výsledkem již předchozího rozvažování o situaci „člověka mezi dobrem a zlem“, jemuž se západní autoři od poloviny 4. století věnovali. I s ohledem na již zmíněný fakt, že se jedná o první českou knihu o Ambrosiasterově teologii, ji nelze nedoporučit všem teologům, studentům teologie a pochopitelně též nadšencům pro starokřesťanskou literaturu.

doi: 10.14712/23563398.2017.26